

Bolnišnica NOVJ št. 33 v Gravini

1. julija 1944 sem prišla v vojaško taborišče NOV in POJ (Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije) v Gravini, oddaljeni 56 km od Barija. Mestece istega imena leži petsto metrov nad morjem ob ozkotirni progi Bari—Matera in asfaltni cesti, ki vodi do Potenze in dalje na zahod. Okolica je sicer hribovita, vendar enolična. Poleti vlada tod strašna vročina, pozimi zapade le nekaj snega, zato pa je več dežja in burje.

V tem taborišču se je v vzorni disciplini in tovarištvu pripravljalo za boj v domovini nad 6000 borcev. Delala sem v bolniškem sprejemnem centru in taboriščni ambulanti.

23. julija so mi ob pol dveh zjutraj sporočili, naj se takoj pripravim za odhod v mesto Gravino, kjer bomo ustanovili novo, žensko bolnišnico. V nekaj minutah sem se z vso opremo v eni sami torbi javila pred barako. Tam so na kamione že nalagali ranjene in bolne tovarišice, ki so prišle iz domovine. Čez pol ure, natančno ob dveh, smo zapuščali taborišče, polno rumenega prahu in izsušenega zraka. Kot je bila navada, smo se poslavljali od tovarišev s pesmijo, ki nas je spremljala vso pot.

Prišli smo v mesto in zapeljali v nekaj napačnih ulic, potem pa le našli hišo, kjer nas je sprejel dežurni oficir partizanske bolnišnice št. 1, ki je domovala v tamkajšnji šoli. Pogled na lepo zidano hišo in prostrano preddverje me je navdal z zadovoljstvom, ker bodo naše bolnice končno le prispele v dostojnejša bivališča. Edinole železna vhodna vrata so me vseskozi spominjala na koprski zapor. »Dežurni« mi je razkazal notranjost. V osmih sobah in po štirih velikih hodnikih so bile pripravljene slamnjače s slamnatimi blazinami in zaščitnimi mrežami proti komarjem. Morali smo kar pohiteti z nastanitvijo. Na eno stran stavbe sem razporedila ranjenke, ločila tiste s čistimi od drugih z gnojnimi ranami. Druga stran stavbe pa je bila namenjena obolelim. Tudi med temi je bilo treba kolikor mogoče izolirati pljučno bolne. Tako smo napolnili stavbo, ki je do nedavnega služila štiričlanski družini, s 130 novimi prebivalci. Lastniki so se od strahu pred bombardiranjem umaknili v bližnjo vas, na svoje posestvo, ki jim ga obdelujejo koloni, pol zase, pol pa za gospodarja.

Večerjo so nam pripeljali iz bolnišnice št. 1. Naslednjega dne pa je že brbotalo v kotlih na našem dvorišču nove »Bolnišnice NOVJ št. 33«. Skupaj z našimi požrtvovalnimi fanti, primorskimi Slovenci, ki so bili pri nas ekonomski in kuharji, smo si prizadevali za čim okusnejšo in našim bolnicam primerno hrano. Iz zavezniških skladišč smo prejeli le suho hrano, toda za takratne razmere dragocene konzerve. Kmalu smo se na tihem sporazumeli z domačini, da so nam v zameno za mesne konzerve vsi presrečni dostavljali tako potrebno zelenjavo.

Prve dni smo bili pač reveži. Bili smo brez zdravil in s pičlimi obroki hrane. Nepozabne so mi vizite iz teh dni s »psihoterapijo«. Z zdravnico dr. Vero Šarićevo, poročnikom, sva napravili seznam potrebščin sanitetnega materiala in medikamentov. Počasi in po malem sem ga prinašala iz centralne partizanske bolnišnice Grumo, ki je bila na pol poti Gravina—Bari. Sanitetni misiji v Bariju sva poslali tudi seznam bolnic po diagnozah. Šef sanitetne misije je bil dr. Božidar Lavrič, njegov namestnik pa dr. Robert Neubauer. Kakor hitro je bilo mogoče, smo premestili ranjenke z gnojnimi ranami v bolnišnico Grumo, tuberkulozne pa v bolnišnico San Ferdinando. Kako si je dr. Neubauer prizadeval, da dobi za tuberkulozne klimatsko čim ustrežnejši kraj! Toda zavezniki, ki so težko popuščali našim upravičenim predlogom, se glede tega niso zganili. Partizanska bolnišnica za pljučno bolne je ostala v San Ferdinandu, na ravnini, med prašnimi cestami.

Čas je tekel. Avioni so dan za dnevom dovažali nove ranjence, bolnike in tudi matere partizanke s telesno izčrpanimi otroki. Mali Bobi Grubašić se je rodil v gozdu. Dve leti in pol ga je mati dojila, kar mu je rešilo življenje. V naši bolnišnici je bilo vedno več bolnih mater z majhnimi otroki. Prišle so tudi noseče tovarišice in treba je bilo misliti na porodnišnico.

Dobili smo 50 pravih postelj, rjuhe in mehke blazine. Dvignili smo naše oskrbovanke s tal, kakšno razkošje! Konec septembra sem uredila porodno sobo. Skrbno smo jo očistili, postavili dve postelji, mizico in zaboj sem prekrila z rjuho, postavila nanj dva latorja za kopanje novorojenčkov in sobo skrbno zaklepala. Skrbelo me je, kako se bom izkazala kot porodna pomočnica. V spominu sem obnavljala predavanja iz ginekologije in porodništva docenta dr. Dejana Popovića na sestriški šoli v Beogradu. Bil mi ni samo predavatelj, temveč zgled naprednega, izredno humanega človeka, ki so ga umorili četniki v V. ofenzivi, skupaj z ranjenimi partizani. Na beograjski porodniški kliniki sem videla nekaj porodov, vendar je od tedaj minilo 6 let. Zabeležila sem si najnujnejše potrebščine: komprese, škarje, trakce, kapljice za oči novorojencev, secale cornutum . . . in čistoča s tremi klicaji. Takoj si moram vse to oskrbeti, stakniti kuhalnik, čeprav le na špirit za prekuhanje, in likalnik za dezinfekcijo. Da, in plenice, plenice naj bodo mehke, tudi za partizanske otroke, ki so še nerojeni okusili najhujše trdote življenja. In naš ekonom mora preskrbeti več kondenziranega mleka. Potem bomo pa pripravljali kašice, take in drugačne. Da le ne bi bilo nesreč, sem si govorila.

Dne 5. oktobra ob štirih zjutraj je prva rodila tovarišica Danica Pajović-Martinović — partizansko ime Dika — iz Črne gore. Zvečer sem jo premestila v porodno sobo. V vsej stavbi mir! Tesnobo mi je lajšala navzočnost starejše tovarišice Marice Svarčić iz Milna na Braču. Vse je šlo v redu. Rodila je zdravo, krepko punčko. Odleglo mi je, ko da sem rodila jaz sama.

Z Italijani domačini smo živeli v soglasju. Naše medsebojno tovarštvo, disciplina in dostojno vedenje ter korektni odnosi do njih, pripadnikov države, ki je prizadejala Jugoslovanom toliko gorja, je vse bolj dvigalo ugled partizanov. Posebej so občudovali partizanke. V naši bolnišnici so se zglasile predstavnice italijanskih antifašistk in nam ponudile svoje usluge. Prinašale so zelenjavo, sadje, mleko, jajca, opremo za novorojenčke, vse, za kar so vedele, da koristi materam, in kar so premogle. Bile so počaščene, da so se smele udeleževati naših prireditev. Naši »mitingi«, obvezni ob koncu tedna, in sloves naše pesmi se je širil po vsej

deželi. K temu so pripomogla gostovanja pevskega zbora iz Gravine, sicer pa so bili dobri pevski zbori po vseh naših postojankah. Nedvomno pa je vrhunsko slavo doživela naša pesem z nastopom »Srečka Kosovela« v gledališču v Bariju 11. septembra, ki so se ga udeležili vodilni zavezniški častniki od Angležev, Američanov do Sovjetov, ugledni italijanski antifašisti in tamkajšnji umetniški svet.

Proti večeru 20. oktobra pa se je kot blisk raznesla novica: Beograd je osvobojen! Po mestu se je razvil spreved. Petje, streljanje, vzkliki! Pred našo hišo so prišli Italijani-antifašisti. Bila jih je polna ulica. Vzklikali so maršalu Titu in Jugoslaviji. Njihov sekretar me je poprosil, če sme govoriti z našega balkona. Razumel je mojo odklonitev, ker je to bolnišnica in smo tu jugoslovanski partizani le gostje zahodnih zaveznikov. Čestital mi je v imenu vseh, nato pa se je množica pridružila našim manifestantom v bolnišnici št. 1. Ta dogodek je tako razvnel naše noseče tovarišice, da jim je pospešil porod. V porodno sobo smo morali prenesti še dve postelji.

Nastopili so hladni dnevi. Naše sobe so bile brez peči, tla kamnita, ob deževnih dnevih pa tudi zidovi mokri. Več, kakor da sem poprej pretehtala vsak gib in se izurila tako, da sem s filmsko brzino skopala in oskrbela novorojenčke in dojenčke, pač nisem mogla. Seveda sem jih morala kopati v skoraj mlačni vodi in jih nato dala materi pod toplo odejo. Niti en otrok ni bil prehlajen, niti kihnil ni nobeden. Da se to ni primerilo materam, utrjenim pred mrazom, je razumljivo, toda v bodoče tako ne bo šlo. Konec oktobra sem ubrala pot v Bari, na sanitetno misijo. Tamkaj sem našla dr. Neubauerja, ki je takoj razumel moje prošnje. Izročil mi je 35.000 lir. Tako sem nakupila: 4 električne peči, električni likalnik, stensko uro in banjice za kopanje otrok. Vsa srečna in obložena kot dedek Mraz z darili za otroke sem se vrnila v Gravino.

Naslednjega dne sem se lotila že davno začrtane izpopolnitve. Izpraznila sem najbolj sončno sobo. Ob zidu sem razmestila klopi, postavila nanje gajbice za dojenčke, na sredi sobe pa mizo s tehtnico, potrebščine za previjanje in nego otrok. Na steni je zatiktakala ura. Električna pečka je začela ogrevati sobo. Uredila sem kartoteko.

Toda zdaj je prišlo do kočljive točke: Odvzem otrok od mamic in premestitev v posebno sobo. Čeprav sem se že prej trudila dopovedati, da bo taka ureditev koristila njim in otrokom, so se upirale tudi temu. Ni jim šlo v glavo, da bodo otroci siti, ne da bi jih kadarkoli dojile in jih imele pri sebi pod odejo. Zdaj bo ura na steni pokazala, kdaj bo minilo 20 minut, določenih za dojenje.

Vso noč sem presedela pri naših kričavih. Oglašali so se kot žabice v mlakuži. Pred vrati so se prerivala ogorčene matere, toda v sobo ni smela nobena. Šele ob 5.30 sem jih pustila, da so vstopile, ocedile in previle malčke in natanko ob 6h začele z dojenjem. Po dvajsetih minutah so jih položile v gajbice. In pri tem je ostalo. Drugo noč je bilo že boljše in tiše, tretjo noč pa so otroci že mirno prespali. Nastal je red. Otroci so postali žive budilke. 20 do 15 minut pred obrokom jih je bilo slišati v en glas.

Nato so druge za drugo prihajale k meni matere in me prosile, naj jim oprostim slabo obnašanje in nezaupanje. Uvidele so, da sem pravilno ravnala, ker so zdaj spočite imele dovolj mleka in tudi otrok ni več »ščipalo« in so lepo napredovali.

Prve dni decembra smo bili obveščeni o bližnji vrnitvi v domovino. Obrazi so nam žareli od sreče. Pripravljali smo vse potrebno za transport, mamice pa tople odevjice, v katere bodo zavile male popotnike: dvanajst dečkov in dvanajst deklic, med temi par dvojčkov, je bilo rojenih v naši bolnišnici.

8. decembra 1944 ob 7h zjutraj smo se odpeljali v пристanišče Bari in vkrcali na parnik »Ljubljana«, na katerem je vihrala zastava s peterokrako zvezdo. Od vsepovsod je donela pesem, ki so jo znali vsi prebivalci Južne Italije, zavezniški vojaki in domačini »Domovina, domovina zove nas, družo Tito, eto nas«.

V očeh so mi zaigrale solze veselja in ponosa. Spomnila sem se začetkov našega boja, ko smo imeli ribiške čolne, sedaj pa ta ogromni parnik pod partizansko zastavo. Doživljala sem nekaj za čudo velikega. Ne vem, koliko je kazala ura, ko smo se odpeljali, vem le, da sta nam na pomolu v slovo mahala dr. Neubauer in dr. Finderle.

OKVIRNE SMERNICE ZA DRUŽBENO AKCIJO BOJA PROTI ALKOHOLIZMU V SR SLOVENIJI

Alkoholizem je tudi na Slovenskem pomemben in težko rešljiv socialno medicinski problem. Družbena prizadevanja proti alkoholizmu imajo v Sloveniji tradicijo. Leta 1952 se je RK Slovenije na pobudo dr. Jožeta Potrča organizirano lotil boja proti alkoholizmu in je že leta 1961 pritegnil k sodelovanju tudi druge družbene in družbenopolitične ter strokovne dejavnike in s tem formiral republiški koordinacijski odbor za boj proti alkoholizmu, ki je pozneje postal sestavni del republiške konference SZDL Slovenije ter s tem dobil najširše možnosti pobude, usklajevanja in povezovanja aktivnosti na tem področju. Leta 1968 je I. slovenska konferenca o alkoholizmu opozorila družbene dejavnike na vse bolj pereč problem alkoholizma ter nakazala smer nadaljnega delovanja. Skupščina SR Slovenije je leta 1973 sprejela akcijski program boja proti alkoholizmu v SR Sloveniji, ki je osnova za družbene dogovore in samoupravne sporazume za organiziran in celovit boj proti alkoholizmu na Slovenskem. Leta 1974 je II. slovenska konferenca za boj proti alkoholizmu ocenila dosedanja družbena prizadevanja ter v sprejetih stališčih dala okvirne smernice za bodočo družbeno akcijo na tem področju.

Dr. Srečko Koren
Zdrav. vestn. št. 9 (1975)